

Un recull d'imatges fotogràfiques¹ a Bellmunt del Priorat

Salvador Palomar Abadia

carrutxa@etnocat.org

Centre de Documentació de Bellmunt del Priorat

L'estudi de les formes de vida -el treball o la festa, les creences o el folklore- d'un poble, comporta la utilització de diverses fonts. Els documents escrits, els testimonis orals, els objectes o les imatges esdevenen recursos per a conèixer i interpretar el passat, però també per a entendre com el passat és viscut des del present. Més enllà del seu valor documental, les imatges fotogràfiques esdevenen un recurs per a la evocació i l'emoció, funcions gens menyspreables en el procés de construcció social que suposa l'explicitació d'allò que anomenem memòria col·lectiva. Efectivament, tot i que la imatge mostra un moment concret de l'esdevenir històric, la seva interpretació va més enllà d'aquest instant específic refectit per l'obertura del diafragma i la velocitat d'obturació de la màquina. Les fotografies transmeten, als ulls de l'experiència viscuda, una informació molt més gran i molt més dinàmica que la fixació estàtica de la realitat que aparentment comporten.

La història de Bellmunt del Priorat es troba indisociablement lligada a la mineria, una activitat documentada des de temps remots i que ha fet singular aquesta població en un entorn comarcal dedicat fonamentalment a l'agricultura. Les mines de Bellmunt del Priorat van tancar fa trenta anys. El seu record, que comparteix avui bona part de la població, ha esdevingut en l'actualitat un signe d'identitat de la població i alhora un recurs per al seu desenvolupament socioeconòmic. La musealització d'una galeria de la mina Gran o Eugènia, com a Museu de les

Mines -vinculat al Museu de la Ciència i la Tècnica de Catalunya (MNACTEC)- i la progressiva adequació d'espais de l'antiga indústria ha possibilitat un ús patrimonial de la mina com a atractiu turístic, amb importants potencialitats pedagògiques.

L'activitat minera, sobretot en l'etapa d'explotació industrial, des del darrer terç del segle XIX, ha estat repetidament fotografiada. Si el món rural la fotografia és força present de la mà d'excursionistes científics, en una activitat industrial com la que ens ocupa la fotografia és un recurs emprat per les pròpies companyies, que documenten i mostren les seves instal·lacions o realitzen reportatges de la seva plantilla. També l'excursionisme hi és present -el Centre Excursionista de Catalunya organitza diverses sortides a les mines prioratines que ens han deixat interessants testimonis gràfics- i, finalment, és el volum i la pròpia mentalitat de la població, a cavall entre la ruralitat i l'economia industrial, que fa de la fotografia un bé de consum. La festa de Santa Bàrbara, patrona dels miners, esdeve un moment propici per al treball de fotògrafs itinerants i, al mateix poble, s'estableixen fotògrafs.

Tot plegat comporta que, molt abans de la difusió de la fotografia com una tecnologia a l'abast del gran públic, en una població com Bellmunt es realitzin centenars d'imatges que recullen edificis i maquinària, treballs a l'interior i l'exterior de la mina, grups laborals o d'amistat, festes, partits de futbol o processons. Aquest no és un fet únic o excepcional però, sens dubte, aporta una excel·lent base d'estudi per a la recerca.

Una recerca té com a precedent el treball iniciat, el 1995, en el marc d'un programa de l'IPEC (Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya) dedicat genèricament al Priorat i realitzat per investigadors vinculats a Carrutxa. En aquell moment, l'estudi de l'activitat minera -que finalment es concretà en Bellmunt com a població més representativa- es considerà prioritari per la manca d'estudis respecte a aquesta temàtica -si més no, en l'àmbit

de la Catalunya Nova- i per la singularitat que comportava una activitat industrial d'extracció del mineral i d'obtenció de plom en una comarca bàsicament agrícola, en l'àrea vitivinícola del Priorat. Efectivament, es tractava de descriure i d'analitzar unes formes de vida a cavall entre el món rural i el treball assalariat industrial, combinant la descripció tècnica i etnogràfica dels processos de treball amb els testimonis de les persones. Fruit d'aquesta recerca fou la publicació del llibre de Joan Abella, *La terra del dólar: l'activitat minera a Bellmunt del Priorat*.

La primavera de l'any 2001, Carrutxa, en col·laboració amb un grup de dones de la població, preparà una exposició sobre religiositat popular. Aquesta mostra fou possible gràcies a una àmplia col·laboració veïnal que aporta objectes i evidencia que hi ha un considerable fons de fotografies. D'aquesta forma s'inicià un treball de recollida d'imatges fotogràfiques sobre la població en general i, la tardor del 2002, s'opta per realitzar una exposició sobre l'activitat minera del poble, que fos alhora una primera mostra del resultat obtingut però també una motivació per a la recollida de més fotografies. Al mateix temps es comencen a fer un seguit d'entrevistes -històries de vida- a antics miners i altres persones del poble.

La resposta de la població és molt positiva i la recollida de materials s'incrementa notablement. Posteriorment s'han realitzat dues exposicions més, els estius de 2003 i 2004 al Museu de les Mines. Tot plegat ha portat a localitzar més de 300 fotografies, datables entre 1880 i 1970, a més de documents personals -contractes de treball, notes de feina, rebuts de l'economat, etc.- i també alguns objectes, tot i que aquest no és l'objectiu específic del nostre treball.

A la tardor de 2004 una versió d'aquestes mostres fotogràfiques es va presentar a Reus. La ciutat fou, fa anys, lloc d'emigració de no poques famílies en el període de crisi i tancament de les mines. L'exposició, presentada a l'arxiu històric, va tenir un considerable èxit de públic i va servir per a impulsar el recull de memòria oral sobre l'activitat minera entre persones

que no sempre han conservat una vinculació continuada amb el poble. Aquest 2005 s'ha editat, com a eina de divulgació i valorització del patrimoni miner, un calendari que recull una petita selecció d'imatges.

Certament, la recollida de fotografies, la seva digitalització i conservació, constitueix només una part del treball a realitzar. De l'inventari, calia passar a una catalogació -realitzada amb l'ajut d'un programa IPEC- i a un estudi que possibiliti aplegar, a l'entorn de cada imatge, tota la informació possible. Ha interessat, en aquest sentit, documentar tot allò que la imatge mostra però també aplegar tots els records, totes les imatges de la memòria, que provoca cada fotografia.

Entenem, doncs, que aquestes fotografies no són, senzillament, il·lustracions per a una història descrita i interpretada a partir d'altres fonts. Són, i la metodologia de recollida potencia encara més aquest aspectes, components fonamentals en la construcció d'una història col·lectiva, d'una memòria de la població. Més enllà del seu valor estètic -innegable en molts casos, ja

que s'han localitzat imatges antigues de gran qualitat- i del seu interès com a document gràfic, hi ha un component simbòlic que es fa evident quan es presenta la imatge. Hem volgut, per tant, desenvolupar una recerca participativa que ha implicat el poble, combinant rigor científic i components emocionals, que generi resultats visibles per a la població i que, per tant, sigui percebuda com una acció en benefici de la comunitat. Aquest no és un objectiu menor, si entenem el patrimoni cultural com una construcció social, com el resultat d'una selecció de components materials i immaterials als quals s'atorga un valor afegit. En la mesura que la recerca atorga valor patrimonial a uns coneixements, vivències o objectes, entenem que és positiu i necessari aquest diàleg entre especialistes i població. Més enllà d'uns resultats a curt termini, cal formular propostes de continuïtat. La recerca iniciada sobre els moviments socials a la mineria prioratina o el projecte sobre les migracions mineres, són exemples de treballs d'investigació en curs.

En aquest sentit, és clar que ha de servir per aportar més continguts per al Museu de les Mines de Bellmunt, com a receptor local dels resultats de la feina. Es pot contribuir, en aquest sentit, a la creació d'un centre de documentació de l'activitat minera al Priorat -projecte que impulsem Carrutxa, el Museu i l'ajuntament de Bellmunt- que pot incorporar altres tipus d'estudis -per exemple, treballs sobre història de la mineria al Comtat de Prades o recerques sobre altres poblacions de la mateixa conca minera com el Molar o el Masroig.

¹ Imatges procedents del fons de Carrutxa / Mines de Bellmunt.

Article publicat l'abril de 2005.